

6. Buraki cukrowe

W tej części pracy zaprezentowane zostały produkcyjno-ekonomiczne wyniki z uprawy buraków cukrowych. Dane rzeczywiste dla wspomnianej działalności zgromadzono w 2014 roku, a dla lat 2016-2017 wykonano rachunek symulacyjny. Dane źródłowe pochodziły ze 149 indywidualnych gospodarstw rolnych, w których areał zajęty pod uprawę buraków cukrowych wynosił średnio 9,31 ha. Wyniki z uprawy rozpatrywanego ziemniopłodu przedstawiono średnio dla całej zbiorowości gospodarstw prowadzących tę działalność, jak i dla trzech wyodrębnionych z tej zbiorowości grup: o małej (1-4 ha), średniej (6-12 ha) i dużej (15-45 ha) skali uprawy buraków cukrowych – tabela III.6.1.

Badania statystyki publicznej wskazują, że w 2017 roku powierzchnia uprawy buraków cukrowych wynosiła w Polsce ponad 200 tys. ha i była większa niż w roku poprzednim o około 7%. Oszacowano ponadto, że przeciętny krajowy plon omawianego ziemniopłodu ukształtował się w 2017 roku na poziomie 636 dt korzeni z 1 ha uprawy, tzn. na poziomie o 3,3% mniejszym niż rok wcześniej, gdy wynosił 658 dt/ha. W rezultacie zbioru buraków cukrowych oceniano się na 14,0 mln ton, jest to o około 4% więcej niż w 2016 roku⁴⁸.

Zgodnie z literaturą przedmiotu, począwszy od sezonu 2006/2007, a skończywszy na sezonie 2016/2017 poziom cen skupu buraków cukrowych wynikał z ustalonej na dany sezon minimalnej ceny skupu korzeni oraz z jakości surowca odstawianego do cukrowni. Minimalna cena skupu buraków cukrowych o standardowej zawartości cukru wynoszącej 16,0% kształtowała się wówczas na poziomie 26,29 euro za 1 tonę korzeni. W rezultacie w sezonie 2016/2017, po przeliczeniu tej stawki zgodnie z kursem waluty unijnej, ustalonym przez Europejski Bank Centralny jako średni z miesiąca września 2016 roku (1 EUR = 4,3207 PLN), minimalna cena skupu korzeni buraków cukrowych wynosiła w Polsce 11,36 zł/dt. Jednakże średnia ważona cena skupu tego ziemniopłodu ukształtowała się w 2016 roku na poziomie 11,78 zł/dt. Co się zaś tyczy stawki płatności do 1 ha uprawy buraków cukrowych, zgodnie z kursem z 30.09.2016 roku, ustalonym także przez wspomniany bank (1 EUR = 4,3192 PLN), w 2016 roku wynosiła ona 1952,25 zł. Oprócz niej rolnicy otrzymywali jednolitą płatność obszarową, płatność za zazielenienie i płatność dodatkową⁴⁹.

⁴⁸ *Wyniki produkcji roślinnej w 2016 r.*, GUS, Warszawa 2017; *Wynikowy szacunek głównych ziemniopłodów rolnych i ogrodnich w 2017 r.*, GUS, Warszawa 2017.

⁴⁹ *Kurs euro i cena minimalna*, <http://kzpb.com.pl/informacje,2,pl,news,2,1,99.html>; *Koperty finansowe oraz stawki płatności bezpośrednich za rok 2016*, <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/platnosci-bezposrednie/platnosci-bezposrednie-w-roku-2016/stawki-platnosci-bezposrednich-obowiazujace-w-roku-2016.html> [dostęp: 27.02.2017]; *Płatność do buraków cukrowych za 2016 rok*, <http://www.ozpbc.com.pl/pl> [dostęp: 1.03.2017].

Tabela III.6.1

**Produkcja, koszty i dochody z uprawy buraków cukrowych
w latach 2016-2017 (dane szacunkowe)**

Wyszczególnienie	2016 rok				2017 rok			
	Średnio w gospod. uprawiających buraki cukrowe	W zależności od skali uprawy [ha/gosp.]			Średnio w gospod. uprawiających buraki cukrowe	W zależności od skali uprawy [ha/gosp.]		
		1-4	6-12	15-45		1-4	6-12	15-45
Liczba badanych gospodarstw	149	43	46	28	149	43	46	28
Powierzchnia uprawy buraków cukr. ha/gosp.	9,31	2,62	8,43	24,77	9,31	2,62	8,43	24,77
Plon korzeni dt/ha	675	641	667	693	652	619	644	670
Cena sprzedaży korzeni zł/dt	11,41	10,88	11,27	11,57	9,73	9,27	9,61	9,86
Cena sprzedaży liści zł/dt	2,61	-	2,82	2,53	2,70	-	2,91	2,62
Na 1 ha uprawy								
Wartość produkcji ogółem zł	7723	6968	7519	8044	6367	5741	6195	6634
z tego: korzenie	7702	6968	7514	8013	6345	5741	6190	6601
liście w obrocie rynkowym	22	-	4	31	22	-	5	32
Koszty bezpośrednie ogółem zł	2692	2578	2723	2716	2657	2540	2692	2680
w tym: materiał siewny	651	653	642	650	647	649	638	646
nawozy mineralne ogółem	1164	1107	1156	1190	1113	1055	1109	1138
środki ochrony roślin	822	760	834	838	840	777	852	857
Nadwyżka bezpośrednia bez dopłat zł	5031	4390	4796	5328	3710	3200	3502	3954
Koszty pośrednie rzeczywiste ^a zł	1533	1560	1520	1516	1663	1680	1643	1650
Wartość dodana brutto z działalności zł	3498	2831	3275	3812	2048	1520	1859	2304
Amortyzacja zł	1007	1182	968	1018	966	1151	929	972
Wartość dodana netto z działalności zł	2491	1649	2307	2794	1081	369	930	1332
Koszt czynników zewnętrznych zł	595	310	474	752	602	313	476	763
Dochód z działalności bez dopłat zł	1896	1339	1833	2042	479	57	454	569
Dopłaty zł	2787	2858	2811	2755	2399	2471	2424	2366
z tego: płatność do buraków cukrowych zł	1952	1952	1952	1952	1563	1563	1563	1563
jednolita płatność obszarowa zł	462	462	462	462	462	462	462	462
płatność za zazielenienie zł	310	310	310	310	310	310	310	310
płatność dodatkowa zł	63	134	87	31	65	137	89	32
Dochód z działalności zł	4683	4197	4645	4798	2878	2528	2877	2935
KOSZTY OGÓLEM zł	5828	5629	5685	6002	5888	5684	5741	6065
Nakłady pracy ogółem godz.	17,1	24,1	18,0	14,5	17,1	24,1	18,0	14,5
w tym: nakłady pracy własnej godz.	13,7	23,1	15,8	9,7	13,7	23,1	15,8	9,7

^a Koszty pośrednie rzeczywiste bez kosztu czynników zewnętrznych.

[-] – oznacza, że dane zjawisko nie wystąpiło.

Źródło: system AGROKOSZTY.

Od 01.10.2017 roku przestała funkcjonować minimalna cena skupu korzeni buraków cukrowych, a co za tym idzie – przeliczenie ceny buraków z EUR na PLN nie musi podlegać wcześniejszym przepisom. W związku z tym poszczególne

producenci cukru (Krajowa Spółka Cukrowa, Nordzucker, Pfeifer & Langen Glinojock, Pfeifer & Langen Polska oraz Suedzucker) wykorzystują kursy ogłaszane przez Europejski Bank Centralny lub przez Narodowy Bank Polski. Ustalono, że w sezonie 2017/2018 producenci ci posługiwali się średnim kursem z września 2017 roku albo średnim kursem z roku gospodarczego 2017/2018, poza tym czasami – jak w przypadku Krajowej Spółki Cukrowej – inny kurs obowiązywał dla ceny buraków kontraktowanych, a inny dla dodatkowego świadczenia. Ustalono, że w 2017 roku średnia ważona cena skupu tego ziemiopłodu wynosiła w Polsce 10,04 zł/dt i była niższa niż w 2016 roku o 14,8%. Co się zaś tyczy płatności do areалу uprawy buraków cukrowych, zgodnie z określonym przez Europejski Bank Centralny kursem waluty unijnej z 29.09.2017 roku (1 EUR = 4,3042 PLN), w 2017 roku płatność ta wynosiła 1563,46 zł na 1 ha buraków kontraktowanych. Ponadto we wspomnianym roku – analogicznie jak w roku poprzednim – rolnicy uprawiający buraki cukrowe otrzymali jednolitą płatność obszarową, płatność za zazielenienie oraz płatność dodatkową⁵⁰.

Przeprowadzony rachunek symulacyjny wskazuje, że w przyjętym do badań okresie (2016-2017) uprawa buraków cukrowych była zdecydowanie bardziej dochodowa w 2016 roku niż w 2017 (tabela III.6.1). W obu tych latach zarówno średnio w analizowanej zbiorowości, jak i we wszystkich grupach gospodarstw wyodrębnionych pod względem skali uprawy buraków cukrowych zrealizowano dochód z działalności nawet bez doliczania dopłat. Jednak w 2017 roku średnio w zbiorowości oraz przy średniej i dużej skali uprawy był on około 4-krotnie mniejszy w porównaniu z 2016 rokiem, a przy małej skali – prawie 24-krotnie mniejszy. W rezultacie w przypadku tej ostatniej – pomimo całkowitego pokrycia kosztów uprawy (ogółem) – niemożliwa była pełna opłata nakładów pracy własnej rodziny rolnika ustalona zgodnie z obliczoną stawką parytetową.

Na podstawie wyników rachunku symulacyjnego szacuje się, że w 2017 roku – w porównaniu z 2016 rokiem – średnio w przyjętym do badań zbiorze gospodarstw nastąpił (w przeliczeniu na 1 ha uprawy buraków cukrowych):

- spadek wartości produkcji ogółem o 17,6% (*na skutek spadku plonu korzeni o 3,3% oraz obniżki ceny ich sprzedaży o 14,8%*),
- wzrost kosztów ogółem o 1,0%
– pomimo spadku kosztów bezpośrednich o 1,3%,
- 4,0-krotny spadek dochodu z działalności bez dopłat,
- 1,6-krotny spadek dochodu z działalności (*łącznie z dopłatami*).

⁵⁰ *Kursy euro – ceny buraków i wsparcie związane z produkcją*, <http://kzppbc.com.pl/informacje,2,pl,news,2,1,104.html> [dostęp: 15.03.2018].

Badania wskazują, że w 2017 roku średnio w analizowanym zbiorze gospodarstw koszty bezpośrednie (ogółem) uprawy buraków cukrowych zmniejszyły się w odniesieniu do 2016 roku o 1,3%, a koszty pośrednie (ogółem) wzrosły o 3,0%. Wśród tych ostatnich wzrosły koszty pośrednie rzeczywiste⁵¹ oraz koszt czynników zewnętrznych – odpowiednio o 8,4 i 1,2%, a zmniejszyła się amortyzacja – o 4,1%. O niższym w 2017 roku poziomie kosztów bezpośrednich zadecydowała obniżka kosztu nawozów mineralnych – o 4,4%, a następnie kosztu materiału siewnego – o 0,6%, zwłaszcza że koszt środków ochrony roślin zwiększył się o 2,2%.

Jak wcześniej podano, w 2017 roku – w relacji do roku poprzedniego – nastąpił duży spadek dochodu z działalności bez dopłat, uzyskanego z 1 ha omawianego ziemiopłodu. Dochód ten wynosił od 57 zł/ha w przypadku małej skali uprawy buraków cukrowych do 569 zł/ha – w przypadku skali dużej (podczas gdy w 2016 roku wynosił odpowiednio od 1339 do 2042 zł/ha). Jednakże doliczenie dopłat bardzo zwiększało poziom osiągniętego dochodu w 2017 roku (wobec jego wartości bez dopłat) w kolejnych skalach uprawy – począwszy od małej – odpowiednio 44,4-, 6,3- oraz 5,2-krotnie.

Zaprezentowane w tabeli III.6.2 wyniki wskaźników sprawności ekonomicznej potwierdziły, że w 2017 roku uprawa buraków cukrowych przynosiła zdecydowanie słabsze efekty niż w roku poprzednim. Obliczenia uwiaryściły również, że analogicznie jak w 2016 roku, najlepsze rezultaty ekonomiczne osiągnięto przy uprawie rozpatrywanej rośliny na dużym areale (15-45 ha).

Tabela III.6.2

**Wskaźniki sprawności ekonomicznej uprawy buraków cukrowych
w latach 2016-2017**

Wyszczególnienie	2016 rok				2017 rok			
	Średnio w gospod. uprawiających buraki cukrowe	W zależności od skali uprawy [ha/gosp.]			Średnio w gospod. uprawiających buraki cukrowe	W zależności od skali uprawy [ha/gosp.]		
		1-4	6-12	15-45		1-4	6-12	15-45
Koszty ogółem na 1 dt korzeni [zł]	8,63	8,78	8,53	8,67	9,03	9,18	8,91	9,06
Dochód z działalności bez dopłat na 1 dt korzeni [zł]	2,81	2,09	2,75	2,95	0,73	0,09	0,70	0,85
Koszty ogółem wytworzenia 1 zł dochodu z działalności bez dopłat [zł]	3,07	4,20	3,10	2,94	12,29	100,37	12,66	10,66
Dochód z działalności bez dopłat na 1 zł wartości produkcji ogółem [zł]	0,25	0,19	0,24	0,25	0,08	0,01	0,07	0,09
Relacja dopłat do dochodu z działalności [zł]	0,60	0,68	0,61	0,57	0,83	0,98	0,84	0,81
Nakłady pracy ogółem na 1 dt korzeni [godz.]	0,03	0,04	0,03	0,02	0,03	0,04	0,03	0,02

Źródło: system AGROKOSZTY.

W 2017 roku w gospodarstwach z dużą skalą uprawy buraków cukrowych (15-45 ha) dochód bez dopłat przypadający na 1 dt korzeni był 9,4-krotnie większy niż w jednostkach o skali małej (1-4 ha), natomiast koszty ogółem w przeliczeniu

⁵¹ Bez kosztu czynników zewnętrznych.

na 1 zł dochodu z działalności bez dopłat były 9,4-krotnie mniejsze. Większy dochód z 1 ha buraków przy dużej powierzchni ich uprawy skutkowało również tym, że dopłaty miały trochę mniejsze znaczenie, chociaż ich udział w dochodzie nadal był duży. Wzrost skali uprawy sprzyjał też zmniejszaniu nakładów pracy ponoszonych na produkcję 1 dt korzeni.

W tabeli III.6.3 przedstawiono zmianę wskaźników sprawności ekonomicznej uprawy buraków cukrowych w 2017 roku wobec 2016 roku.

Tabela III.6.3

Relacja [%] wybranych wskaźników sprawności ekonomicznej uprawy buraków cukrowych w latach 2016-2017

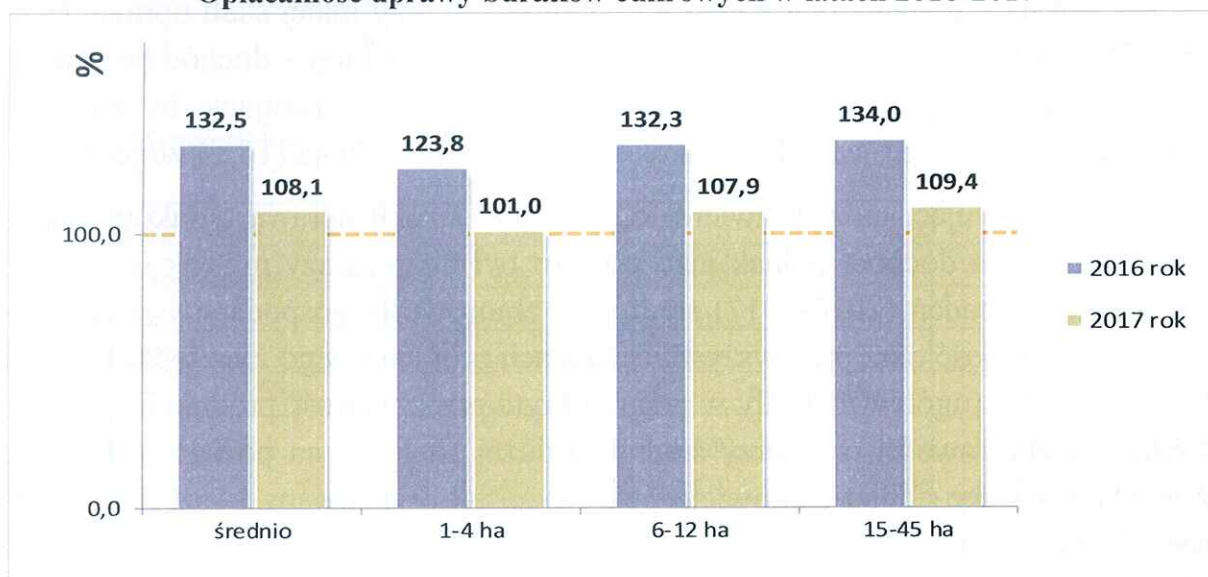
Wyszczególnienie	2016 rok = 100			
	Średnio w gospod. uprawiających buraki cukrowe	W zależności od skali uprawy [ha/gosp.]		
		1-4	6-12	15-45
Koszty ogółem na 1 dt korzeni	104,5	104,5	104,5	104,5
Dochód z działalności bez dopłat na 1 dt korzeni	26,2	4,4	25,6	28,8
Koszty ogółem wytworzenia 1 zł dochodu z działalności bez dopłat	399,7	2388,1	408,2	362,8
Dochód z działalności bez dopłat na 1 zł wartości produkcji ogółem	30,7	5,1	30,0	33,8
Relacja kosztu jednostkowego produkcji (ogółem) do ceny korzeni	122,6	122,6	122,6	122,7
Dochód z działalności bez dopłat na 1 godzinę pracy własnej	25,3	4,2	24,7	27,9

Źródło: system AGROKOSZTY.

Obliczenia wykazały, że w 2017 roku przy wszystkich skalach uprawy koszty produkcji 1 dt korzeni buraków cukrowych były wyższe o 4,5% w porównaniu z 2016 rokiem. Miało to pewien, choć nieduży, wpływ na obniżkę dochodu z działalności bez dopłat przypadającego na 1 dt korzeni, na 1 zł wartości produkcji ogółem oraz na 1 godzinę pracy własnej rolnika i jego rodziny, bowiem największy wpływ na wyżej wspomniane relacje miała duża obniżka dochodu z 1 ha uprawy.

W 2017 roku – w porównaniu z 2016 rokiem – odnotowano spadek opłacalności uprawy buraków cukrowych, jednak w badanym okresie w każdej z wydzielonych skal koszty ogółem rozpatrywanej działalności zostały w pełni pokryte przez wartość produkcji ogółem (wykres III.6.1). Najwyższy poziom wskaźnika opłacalności uprawy buraków cukrowych (w 2016 roku – 134,0%, a w 2017 roku – 109,4%) stwierdzono w jednostkach prowadzących tę działalność na powierzchni 15-45 ha, a najniższy (w 2016 roku – 123,8%, a w 2017 roku – 101,0%) – w gospodarstwach uprawiających buraki na areale wynoszącym 1-4 ha.

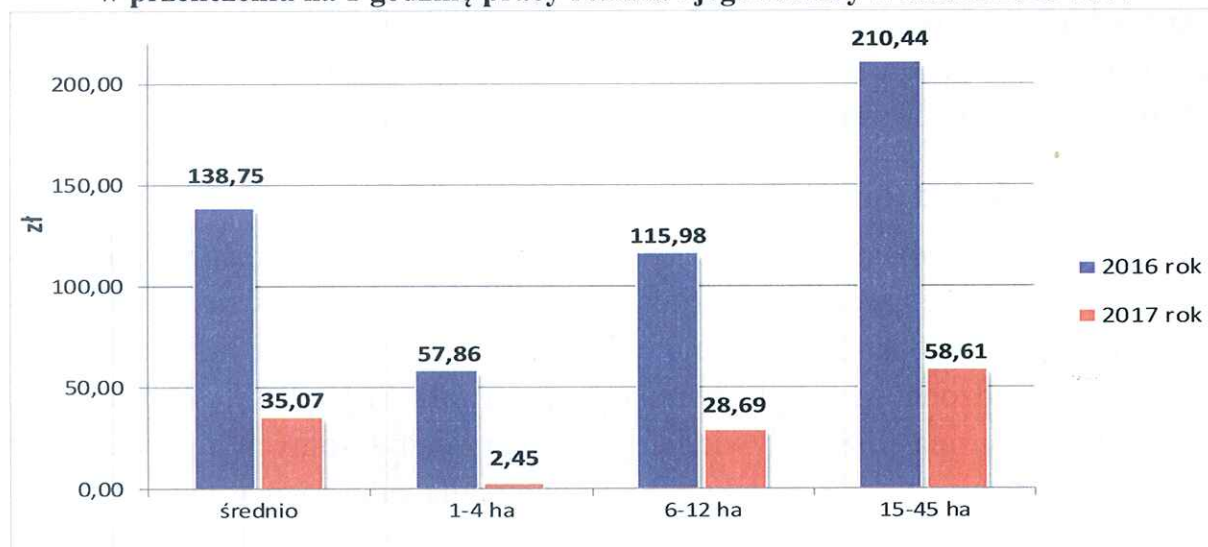
Opłacalność uprawy buraków cukrowych w latach 2016-2017

Źródło: opracowanie własne.

Jak należy się domyślać, znacznie mniejszy w 2017 roku dochód z działalności bez dopłat uzyskany z 1 ha buraków cukrowych przełożył się na wyraźnie niższy niż w 2016 roku poziom tego dochodu w przeliczeniu na 1 godzinę pracy rodziny rolnika. W 2017 roku średnio w badanej zbiorowości dochód ten wynosił 35,07 zł i był 4,0-krotnie mniejszy niż w 2016 roku, gdy wynosił 138,75 zł (wykres III.6.2). Taką samą różnicę (4,0-krotną) stwierdzono przy średniej skali uprawy i niewiele mniejszą – przy dużej (3,6-krotną). Jednakże we wszystkich powyższych przypadkach możliwa była pełna opłata nakładów pracy rodziny rolnika oszacowana według obliczonej dla całej gospodarki narodowej stawki parytetowej.

Dochód z działalności bez dopłat z uprawy buraków cukrowych w przeliczeniu na 1 godzinę pracy rolnika i jego rodziny w latach 2016-2017

Źródło: opracowanie własne.

Dużo większy spadek (23,6-krotny) dochodu z działalności bez dopłat, przypadającego na 1 godzinę pracy własnej odnotowano przy małej skali uprawy (wykres III.6.2). Pomimo że w 2017 roku – tak jak rok wcześniej – dochód bez dopłat został zrealizowany, jego poziom był tym razem niewystarczający, by możliwa była całkowita parytetowa opłata pracy własnej rodziny rolnika (16,14 zł/godz.).

Podsumowując, można stwierdzić, że w 2017 roku uprawa buraków cukrowych przynosiła dochód, jednak jego poziom był dużo niższy niż rok wcześniej. W obu latach badań (2016-2017) średnio w zbiorowości gospodarstw prowadzących tą działalność oraz przy wszystkich skalach produkcji tego ziemiopłodu koszty jego uprawy (ogółem) zostały w pełni pokryte przez wartość produkcji. Ponadto średnio w zbiorowości oraz przy średniej i dużej skali już na poziomie dochodu z działalności bez dopłat całkowicie pokryty został oszacowany koszt pracy własnej. Tylko w 2017 roku przy małej skali produkcji było to na tym poziomie niemożliwe. Jednak po doliczeniu dopłat koszt ten został pokryty z nawiązką. Na wspomnianą powyżej niekorzystną zmianę dochodów w 2017 roku w porównaniu z 2016 rokiem największy wpływ miał spadek wartości produkcji – o prawie 18% (będący skutkiem spadku plonu o 3,3% i ceny sprzedaży korzeni o 14,8%). Zwłaszcza, że koszty uprawy (ogółem) były wyższe tylko o 1,0%. Niezmiernie ważnym czynnikiem wpływającym na poziom dochodów uzyskiwanych przez producentów buraków cukrowych były też dopłaty. Z obliczeń wynika, że w 2017 roku przy kolejnych skalach uprawy (produkcji) – począwszy od małej, zrealizowany z 1 ha buraków dochód z działalności (wraz z dopłatami) był wyższy od dochodu bez dopłat odpowiednio 44,4-, 6,3- i 5,2-krotnie.

W tym miejscu warto dodać, że przeprowadzona analiza uwidoczniała przede wszystkim, iż w przypadku buraków cukrowych wzrost skali uprawy wiązał się z większą wartością produkcji ogółem (będącą efektem coraz większego plonu i coraz korzystniejszej ceny sprzedaży korzeni), a ostatecznie – z większym dochodem z działalności. Ponadto zwiększenie skali uprawy skutkowało zmniejszeniem nakładów pracy (ogółem i własnej) ponoszonych na tą działalność.